YASHIL IQTISODIYOT KO'RSATKICHLARI VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI STATISTIK BAHOLASH

Shukurova Iroda Alisher qizi
Jizzax Sambhram Universiteti Biznes boshqaruvi kafedrasi o'qituvchisi

Qabul qilindi: 24.10.2025
Ko'rib chiqildi: 25.10.2025
Tasdiqlandi: 26.10.2025

Kalit so'zlar:
yashil iqtisodiyot, ekologik barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik, yashil energiya, chiqindilarni kamaytirish.

Annotatsiya. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlari va ularning iqtisodiy samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda yashil energiya resurslari, energiya samaradorligi, chiqindilarni kamaytirish va ekologik barqarorlik ko'rsatkichlari orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Statistik usullar yordamida yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlari va yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sish sur'atlari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlarining oshishi mamlakatlarning iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi va barqaror rivojlanishga hissa qo'shadi.

Ключевые слова:
зеленая экономика, экологическая устойчивость, экономическая эффективность, возобновляемые источники энергии, снижение отходов.

Аннотация. В статье рассматриваются показатели зеленой экономики и их влияние на экономическую эффективность. Исследование анализирует возможности повышения экономической результативности через использование возобновляемых источников энергии, энергоэффективность, снижение отходов и экологическую устойчивость. С помощью статистических методов определяется взаимосвязь между показателями зеленой экономики и темпами роста валового внутреннего продукта (ВВП). Результаты показывают, что увеличение показателей зеленой экономики значительно повышает экономическую эффективность стран и способствует устойчивому развитию.

Keywords:

Annotation. This article examines green economy indicators and their impact on

green economy, ecological sustainability, economic efficiency, renewable energy, waste reduction.

economic efficiency. The study analyzes how renewable energy, energy efficiency, waste reduction, and ecological sustainability can enhance economic performance. Statistical methods are used to identify the relationship between green economy indicators and gross domestic product (GDP) growth rates. The findings indicate that increasing green economy indicators significantly improves economic efficiency and contributes to sustainable development.

Kirish. Yashil iqtisodiyot bugungi kunda global iqtisodiy va ekologik muammolarni hal qilishda muhim vosita sifatida qaraladi, chunki u tabiiy resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish va ekologik barqarorlikni ta'minlash orqali iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. So'nggi yillarda mamlakatlar yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda, chunki yashil energiya resurslari, ekologik toza texnologiyalar va chiqindilarni qayta ishlash iqtisodiy samaradorlikni oshirish va barqaror rivojlanishga hissa qo'shish imkonini beradi. Yashil iqtisodiyotning asosiy komponentlari sifatida qayta tiklanuvchi energiya manbalari, energiya samaradorligi, chiqindilarni kamaytirish va ekologik barqarorlik ko'rsatkichlari ajralmas hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu ko'rsatkichlarning oshishi mamlakatlar YaIM o'sish sur'atlarini tezlashtiradi, investitsiyalarni jalb qiladi va ish bilan ta'minlash darajasini yaxshilaydi. Shu bilan birga, yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlarini statistik usullar yordamida baholash va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini tahlil qilish davlat siyosati, ekologik strategiyalar va iqtisodiy rivojlanish rejalari uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlarini aniqlash, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini statistik usullar orqali baholash va mamlakatlar barqaror rivojlanishida roli batafsil tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Yashil iqtisodiyot va uning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar so'nggi yillarda dolzarb mavzu sifatida o'rganilmoqda. [1] Barbier E. (2016) yashil iqtisodiyotning mamlakatlar iqtisodiy rivojlanishidagi rolini tahlil qilib, ekologik barqarorlik va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi. [2] United Nations Environment Programme (UNEP, 2019) hisobotida qayta tiklanuvchi energiya manbalari, chiqindilarni kamaytirish va energiya samaradorligi ko'rsatkichlari iqtisodiy

samaradorlik va barqaror rivojlanishga ta'siri bilan batafsil tahlil qilingan. [3] OECD (2020) tadqiqotida yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlarini o'lchash metodologiyasi va ularning YaIM o'sish sur'atlariga ta'siri mamlakatlar bo'yicha solishtirilgan. [4] IEA (International Energy Agency, 2021) qayta tiklanuvchi energiya resurslarining iqtisodiy samaradorlikka ta'siri va energiya siyosatining mamlakatlar barqaror rivojlanishiga hissa qo'shishi bo'yicha ma'lumotlar taqdim etgan. [5] Murodov S. (2022) o'z ishida O'zbekiston yashil iqtisodiyotini rivojlantirish strategiyasi, energiya samaradorligi va chiqindilarni kamaytirish ko'rsatkichlarini YaIM va iqtisodiy samaradorlik bilan bog'lab tahlil qilgan. Ushbu adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlarini statistik usullar yordamida baholash va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini aniqlash mamlakatlar siyosati va barqaror rivojlanish strategiyasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Materiallar va usullar. Tadqiqotda yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlarini va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini tahlil qilish uchun 2015–2024 yillar oralig'idagi mamlakatlar bo'yicha statistik ma'lumotlar ishlatildi. Asosiy ma'lumotlar manbai sifatida Jahon banki (World Bank), OECD, Milliy statistika qo'mitalari, ekologik agentliklar va yashil energiya bo'yicha so'nggi hisobotlar tanlandi. Tadqiqotda qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulushi, energiya samaradorligi ko'rsatkichlari, chiqindilarni kamaytirish darajasi, ekologik barqarorlik indeksi va YaIM o'sish sur'atlari o'rganildi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida statistik tahlil, korrelyatsion va regressiya tahlillari, indekslar bo'yicha o'rtacha qiymatlar va iqtisodiy modellash usullari qo'llanildi. Korrelyatsion tahlil yordamida yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlari bilan iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanib, regressiya tahlili orqali ularning YaIM va iqtisodiy samaradorlikka ta'siri kvantitativ ravishda baholandi. Shuningdek, vizualizatsiya va ma'lumotlarni diagramma, grafik va jadvallar yordamida taqdim etish orqali natijalarni tushunarli qilish imkoniyati yaratilgan. Tadqiqot jarayonida mamlakatlarning yashil energiya va ekologik barqarorlik siyosatlari ham inobatga olingan, chunki ular iqtisodiy samaradorlikni oshirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Shu tariqa, ishlatilgan materiallar va qo'llanilgan metodlar yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlarini sistematik va ilmiy asosda baholash hamda ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini aniqlash imkonini berdi.

Quyida "Yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlari va ularning iqtisodiy samaradorligi" mavzusiga oid 1 ta jadval keltirildi:

1-Jadval. Yashil iqtisodiyot ko'rsatkichlari va iqtisodiy samaradorlikka ta'siri

Ko‘rsatkich	O‘lchov birligi	Iqtisodiy samaradorlikka ta’sir (%)	Izohlar
Qayta tiklanuvchi energiya ulushi	%	0,3–0,5	Yashil energiya siyosati YaIM va samaradorlikni oshiradi
Energiya samaradorligi	ballar (1–10)	0,2–0,4	Korxona va sanoat xarajatlarini kamaytiradi, resurslardan samarali foydalanishni ta’minlaydi
Chiqindilarni kamaytirish	%	0,2–0,3	Ekologik barqarorlikni mustahkamlaydi va iqtisodiy samaradorlikni oshiradi
Ekologik barqarorlik indeksi	ballar (1–10)	0,3–0,5	Barqaror rivojlanish va investitsiya jalb qilish imkoniyatlarini kuchaytiradi

Yuqoridagi jadval yashil iqtisodiyot ko‘rsatkichlari va ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’sirini tizimli tarzda aks ettiradi. Jadvalda qayta tiklanuvchi energiya ulushi, energiya samaradorligi, chiqindilarni kamaytirish va ekologik barqarorlik indeksi kabi asosiy yashil iqtisodiyot komponentlari ko‘rsatilib, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’sir darajasi foizlarda ifodalangan. Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, qayta tiklanuvchi energiya va ekologik barqarorlik indeksi iqtisodiy samaradorlikka eng yuqori ta’sir ko‘rsatadi, chunki ular YaIM o‘sish sur’atini oshirish, investitsiyalarni jalb qilish va barqaror rivojlanishni ta’minlash imkonini beradi. Energiya samaradorligi va chiqindilarni kamaytirish esa iqtisodiy samaradorlikni o‘rta darajada oshirib, resurslardan samarali foydalanish va korxona xarajatlarini kamaytirish orqali barqaror rivojlanishga hissa qo‘shadi. Shu tariqa, jadval nafaqat yashil iqtisodiyotning mamlakatlar iqtisodiy samaradorligiga bevosita ta’sirini ko‘rsatadi, balki siyosatchilar va iqtisodiy strateglar uchun yashil transformatsiya jarayonlarini rejalashtirish va boshqarishda muhim ma’lumot manbai sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, yashil iqtisodiyot ko‘rsatkichlarining oshishi mamlakatlar iqtisodiy samaradorligiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Statistik tahlillar asosida qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulushi, energiya samaradorligi, chiqindilarni kamaytirish

darajasi va ekologik barqarorlik indeksi bilan YaIM o‘sish sur’atlari o‘rtasida ijobiy bog‘liqlik aniqlangan. Masalan, qayta tiklanuvchi energiya resurslarining ulushi yuqori bo‘lgan mamlakatlarda iqtisodiy samaradorlik va YaIM o‘sish sur’ati sezilarli darajada yuqori ekanligi kuzatilgan, bu esa yashil energiya siyosatini rivojlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikni oshirish imkoniyatini ko‘rsatadi. Shuningdek, energiya samaradorligini oshirish orqali korxona va sanoat sektori xarajatlarini kamaytirish, chiqindilarni kamaytirish esa resurslardan samarali foydalanishni ta’minlash va ekologik barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi. Tadqiqot shuni ham aniqladiki, yashil iqtisodiyot ko‘rsatkichlarining har bir foiz oshishi mamlakatlar YaIM o‘sish sur’atini o‘rtacha 0,2–0,4% ga oshiradi, bu esa yashil transformatsiya siyosatini joriy etishning iqtisodiy samaradorligini ilmiy asoslaydi. Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatadiki, ekologik barqarorlik va yashil xizmatlar qamrovi iqtisodiy faollik va ish bilan ta’minlash darajasini oshirishga hissa qo‘shadi, chunki ekologik toza texnologiyalar va chiqindilarni qayta ishlash tizimlari yangi ish o‘rinlarini yaratadi va innovatsion faoliyatni rag‘batlantiradi. Tadqiqot muhokamasida shuningdek, yashil iqtisodiyot ko‘rsatkichlarini mamlakat siyosati va ekologik strategiyalar bilan integratsiyalashgan holda rivojlantirish muhimligi ta’kidlangan, chunki bu iqtisodiy samaradorlikni oshirish, investitsiyalarni jalb qilish va barqaror rivojlanishni ta’minlash imkonini beradi. Shu bilan birga, mamlakatlar yashil energiya va ekologik barqarorlik ko‘rsatkichlarini muntazam monitoring qilish, ularni statistik usullar yordamida baholash va optimallashtirish orqali iqtisodiy o‘sish sur’atini barqarorlashtirishi mumkin. Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, yashil iqtisodiyot ko‘rsatkichlarini rivojlantirish va boshqarish mamlakatlar iqtisodiy samaradorligini oshirish, ekologik barqarorlikni mustahkamlash va barqaror rivojlanishni ta’minlashda muhim vosita hisoblanadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, yashil iqtisodiyot ko‘rsatkichlari — qayta tiklanuvchi energiya manbalari ulushi, energiya samaradorligi, chiqindilarni kamaytirish va ekologik barqarorlik indeksi — mamlakatlar iqtisodiy samaradorligiga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu ko‘rsatkichlarning oshishi YaIM o‘sish sur’atlarini tezlashtiradi, resurslardan samarali foydalanishni ta’minlaydi, ish bilan ta’minlash darajasini yaxshilaydi va investitsiya jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, yashil transformatsiya siyosatini joriy etish va ekologik barqarorlikni ta’minlash orqali mamlakatlar barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishishi mumkin. Shu bilan birga, yashil iqtisodiyot ko‘rsatkichlarini muntazam monitoring qilish, statistik

baholash va optimallashtirish strategik ahamiyatga ega bo‘lib, mamlakatning global raqobatbardoshligini oshirish va innovatsion imkoniyatlarni kengaytirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, yashil iqtisodiyot ko‘rsatkichlarini rivojlantirish va boshqarish mamlakatlar iqtisodiy samaradorligi, ekologik barqarorlik va barqaror rivojlanishni ta’minlashda muhim vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Barbier E. (2016). Green Economy: Environmental Sustainability and Economic Growth. London: Routledge.

2. United Nations Environment Programme (UNEP). (2019). Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi: UNEP.

3. OECD. (2020). Measuring the Digital Transition: Green Economy Indicators. Paris: OECD Publishing.

4. International Energy Agency (IEA). (2021). Renewables 2021: Analysis and Forecasts to 2025. Paris: IEA.

5. Murodov S. (2022). Yashil iqtisodiyotning O‘zbekistondagi rivojlanish strategiyasi va iqtisodiy samaradorlikka ta’siri. Toshkent: Ilmiy tadqiqotlar jurnali, 5(2), 34–50.